PEDAGOGIKA

UDK: 373.6 **DOI: 10.56292/SJFSU/vol29_iss5/a9**

OILADA BOLALARNI MILLIY QADRIYATLAR VA AN'ANALAR ASOSIDA O'ZARO MUNOSABATLARINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY METODOLOGIK ASOSLARI

НАЦИОНАЛЬНЫЕ ЦЕННОСТИ И ТРАДИЦИИ ДЕТЕЙ В СЕМЬЕ НА ОСНОВЕ ТЕОРЕТИЧЕСКОЙ МЕТОДОЛОГИИ ФОРМИРОВАНИЯ ОТНОШЕНИЙ ОСНОВЫ

NATIONAL VALUES AND TRADITIONS OF CHILDREN IN THE FAMILY BASED ON THEORETICAL METHODOLOGY OF THE FORMATION OF RELATIONSHIPS BASICS

[1]Ismoilov Sherzodbek Dilshodovich

[1]Farg'ona davlat universiteti, jismoniy madaniyat nazariyasi va uslubiyoti kafedrasi p.f.b.f.d.(PhD)

Annotatsiya

Ushbu maqolada oilada bolalarni milliy qadriyatlar va an'analar asosida o'zaro munosabatlarini shakllantirish, milliy qadriyatlarimizni yanada rivojlantirishning ma'naviy-ma'rifiy ishlarimizdagi ahamiyati, oila va qadriyatlarning abadiy bir-biri bilan chambarchas bog'langanligi bolalarga oiladagi munosabatining ijobiy darajasi to'g'risida yozilgan.

Аннотация

В данной статье рассматривается формирование взаимоотношений между детьми в семье на основе национальных ценностей и традиций, важность дальнейшего развития наших национальных ценностей в нашей духовно-просветительской работе, то, что семья и ценности навсегда тесно связаны друг с другом, а так же о положительном уровне отношения семьи к детям .

Abstract

In this article, the formation of mutual relations between children in the family based on national values and traditions, the importance of further development of our national values in our spiritual and educational work, the fact that the family and values are forever closely connected with each other, the positive level of the family's attitude towards children is written.

Kalit so'zlar: *milliy, an'analar, qadriyat, urf-odat, fazilatli, maktab, mahalla, kollobarativlik, ma'naviy-ma'rifiy, oila, jamiyat, aka-uka, opa-singil, qarindoshlar, do'stlar, bolalar.*

Ключевые слова: *национальный, традиция, ценность, традиция, добродетельный, школа, соседство, коллективный, духовно-воспитательный, семья, община, братья, сестры, родственники, друзья, дети.*

Key words: *national, tradition, value, tradition, virtuous, school, neighborhood, collaborative, spiritual-educational, family, community, brothers, sisters, relatives, friends.*

KIRISH

Mamlakatimizdagi har bir oilaning huquq va manfaatlarini to'liq ro'yobga chiqarish, ta'lim-tarbiya masalalari davlat taraqiyyotining asosiy yo'nalishlariga aylanganini takidlamoqchimiz. Prezidentimiz Shavkat Miromonovichning "Eng katta baxt, oilamiz tinch bo'lsin! Oila kichik vatan, oila tinch bo'lsa, baxtli bo'lsa, vatan tinch bo'ladi" degan fikrlari har bir vaqt va makon uchun dolzarb ekanligini ko'rsatib turibdi.

Oila – bu muhabbat va hurmatda yaratilgan insonlar va qonunlarga ega bo'lgan kichik davlat. Har bir mustahkam va birlashgan oilada o'zlarining oilaviy qadriyatlari mavjud bo'lib, bu jamiyatning tuzilishiga, butunligini saqlashga yordam beradi. Oila va oilaviy qadriyatlar har bir inson hayotining asosi hisoblanadi. Aynan oilada shaxsiy rivojlanish boshlanadi, chunki qadriyatlar yaxlit tabiatning uyg'un rivojlanishi uchun zarur ko'nikmalarni singdira boshlaydi. Oila va qadriyatlar abadiy bir-biri bilan chambarchas bog'langan va alohida mavjud emas. Agar oila yo'q bo'lsa, unda oilaviy yo'nalish bexosdan o'z ahamiyatini yo'qotadi.

Oilada bolalarni milliy qadriyatlar va an'analar asosida o'zaro munosabatlarini shakllantirish va o'zaro munosabatga tayyorlash imkoniyatlarini keltirgan holda tadqiqot mavzusining dolzarbligini quyidagicha tavsiflaymiz: – Oilada bolalarni milliy qadriyatlar, fazilatlar va an'analar asosida o'zaro munosabatlarini shakllantirishda ularning individual, pedagogik-psixologik va xususiyatlarining ijobiy tomonlari hozirgi kunga kelib inobatga olinmayotgani;

– Oilada bolalarni milliy qadriyatlar va an'analar asosida o'zaro munosabatlarini maqsadli shakllantirishda zamonaviy tendensiyalari tizimlashtirilmagani; – Oilada bolalarni milliy qadriyatlar va an'analar asosida o'zaro munosabatlari jarayonida optimal sharoitlar yuzaga keltirmayotgani; – Oilada bolalarni milliy qadriyatlar va an'analar asosida o'zaro munosabatlarini shakllantirishga

yo‘naltirilgan samarali metod, shakl hamda vositalar, strategiya va texnologiyalar aniqlanib, amaliyotga joriy etilmagani; Ushbu muammolarni bartaraf etish dolzarb masala. Chunki oilada bolalarni milliy qadriyatlar va an’analar asosida o‘zaro munosabatlarini faolligi uchun sharoit yaratish; ota-ona bolalarining qobiliyatlarini aniqlash va shakllantirish; xulq–atvorini milliy rivojlantirish va boshqa faoliyat turlarining doimiy aloqadorligi uchun sharoit yaratish; bolalarni ma’naviy tarbiyalash, atrof-olam bilan tanishtirish, emotsional olamini boyitish, ijodga e’tibor va qiziqish uyg‘otish; kommunikativ munosabatlarni rivojlantirish, o‘zgalarni tinglay olish va o‘zaro fikr-mulohazalarni inobatga olgan holda ishlash malakalarini shakllantirish; xalqimizning boy madaniy-ma’naviy merosi haqida tushuncha va tasavvurga ega bo‘lish hamda ularni qadrlashga o‘rgatish; bolalarni teatr-kino madaniyatiga oshno qilish kabi ko‘nikma va malakalarni amaliyotga tatbiq etish yo‘llarini o‘zlashtirishlari ularning milliy qadriyatlar va an’analar asosida o‘zaro munosabatlarini muvaffaqiyatli olib borishlari uchun muhim sanaladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Respublikamizda hozirgi kunda oilada bolalarni milliy qadriyatlar va an’analar asosida o‘zaro munosabatlarini shakllantirishning nazariy metodologik masalalarini A.Munavvarov, O.Musurmonova, I.Yuldashov, N.Egamberdiyeva U.Mahkamov, Sh.Atadjanova, O‘.Asqarova, E.Markaryan D.Madjidova, Y.Shaamirova, N.Maxmudova, kabi olimlarning hissasi kattadir.

Oilaviy tarbiya an’analarining o‘ziga xosligi shundaki, u bolalarga otaonalarning ota-onalik, qon-qarindoshlik xislatlarini uzatib, yoshlarning umumiy va hissiy rivojlanishnigina ta’minlab qolmasdan, balki, shaxsning mavjud imkoniyatlarini va axloqiy kamolotini ham o‘stiradi. Aynan oilada bola o‘z otaonalarining farzandlariga bo‘lgan mehr-muhabbatini, oila oldidagi burch mas’uliyatini, bola tarbiyasidagi tajribalarini o‘zlashtiradi. Bunday shart-sharoit kelgusida bolalarning qanday ota yoki ona bo‘lishiga zamin hozirlaydi va er yoki xotin sifatida oila oldidagi mas’uliyat hissini shakllantirib boradi. Shu sababli oilaviy tarbiya ta’sirchanligi, doimiyligi, barqarorligi, serqirraligi bilan ajralib turadi. Unda xulq-odobga doir tadbirlarni yoshlarga to‘g‘ri o‘rgatish, maslahat berish, kattalarning tajribasi, oilaning yashash tarzi, muhiti, ota-onaning kasbhunari, oila a’zolarining ma’naviy-ruhiy munosabatlari katta ahamiyatga egadir. Milliy ma’naviy-axloqiy qadriyatlarning mohiyatini anglash uchun dastlab “milliy qadriyatlar” tushunchasi bilan tanishish maqsadga muvofiqdir. “Milliy qadriyatlar – millat uchun muhim va jiddiy ahamiyatga ega jihatlar, xususiyatlar, moddiy va ma’naviy boylikdir”. Darhaqiqat, milliy qadriyatlar u yoki bu millatning o‘tmishi, buguni, ertasi, ijtimoiy taraqqiyoti, millatga mansub kishilarning turmush tarzi, ular o‘rtasida tashkil etilayotgan o‘zaro munosabatlar uchun dahldor bo‘lgan, qadr-qimmatga ega, qadrli moddiy va ma’naviy omillar sanaladi. Millat aynan o‘ziga xos bo‘lgan milliy qadriyatlar tufayligina o‘zga millat va elatlardan farqlanadi. Milliy qadriyatlarning tanazzuli – millatning millat sifatida yo‘qolib borishini, mavjud bo‘lmasligini ta’minlaydi. Milliy tarix, turmush tarzi, ijtimoiy munosabatlar, qatlamlar, milliy ong, milliy til, milliy valyuta, milliy hudud yaxlitligini ifodalovchi davlat ramzlari, millat vakillari, millatning ravnaqi, ertangi kuni milliy qadriyatlar asosini tashkil qiladi. Shundan kelib chiqqan holda “milliy ma’naviy-axloqiy qadriyatlar” tushunchasini izohlash mumkin. Milliy ma’naviy-axloqiy qadriyatlar milliy turmush tarzi hamda ijtimoiy munosabatlarni tartibga soladigan, uning ertangi istiqbolini ta’minlashga xizmat qiladigan ma’naviy-axloqiy g‘oyalar, qarashlar, munosabatlar va yondashuvlar tizimidir. “Qadriyat” juda keng tushuncha bo‘lib, unda millatning o‘ziga xos tomonlari, fe’l-atvori, donishmandligi, milliy g‘ururi o‘z aksini topadi.

Qadriyatlar o‘z mohiyatiga va amal qilish doirasiga qarab bir necha guruhga bo‘linadi:birinchidan, tabiat bilan bog‘liq qadriyatlar, ya’ni insoniyatning yashashi uchun zarur bo‘lgan tabiiy boyliklar, o‘simliklar, hayvonot olamini asrash, ko‘paytirish, tejamli foydalanishini targ‘ib etuvchi g‘oyalar, qarashlar; ikkinchidan, iqtisodiyot sohasidagi mehnat va mehnat qurollari malakasi bilan bog‘liq qadriyatlar, shuningdek, sharqona munosabatlar; uchinchidan, ijtimoiy-siyosiy qadriyatlarga davlat tuzilmasi, uning huquqiy asoslari – adolat, tenglik, tinchlik, haqiqat singari omillar, davlat ramzlariga bo‘lgan hurmat; to‘rtinchidan, ma’naviy qadriyatlar – millatimiz tomonidan yaratilgan va bizgacha kelgan ilmiy-falsafiy, axloqiy qarashlar, diniy, tarixiy, badiiy, san’at, bilan bog‘liq yodgorliklar kiradi; beshinchidan, bolalar tarbiyasida yuzaga keladigan bo‘shliqlarni prognostic tahlil qilishga mo‘ljallangan shaxsiy rivojlanish dasturini “bir bolaga yeti mahalla ota-ona” yondashuvi asosida ishlab chiqish; oltinchidan, oilada bolalarni milliy qadriyatlar va an’analar asosida o‘zaro munosabatlarni shakllantirish ijtimoiy tajribaga tayangan holda takomillashtirib borish. Demak, milliy qadriyat muayyan millatning avloddan-avlodga o‘tib, uzoq vaqt saqlanib kelgan axloqiy normalari, g‘oya va diniy e’tiqodi, urf-odat va marosimlarini o‘z ichiga

oladi. Shuningdek, bolalarni milliy qadriyatlar va an'analar asosida o'zaro munosabatlar shakllantirishning sifat samaradorligi pedagogik-psixologik xususiyatlari va shart-sharoitlar bilan kafolatlanadi. Oilaviy tarbiya –bu shunchaki oddiy ko'rsatma va bilimlar jamlanmasi emas,balki o'z ichiga etika, psixologiya, pedagogika sohalaridagi bilimlarni ham qamrab oladigan murakkab jabhadir. Oilaviy tarbiyaning xususiyatlari har bir xalqning milliy, etnopsixologik, hududiy, demografik jihatlaridan kelib chiqadi. Pedagoglarning oilaviy tarbiyaga bergan ta'riflari mazmunan o'xshash. Jumladan, A.Munavvarovning fikricha: "oilaviy tarbiya deganda, ota-onalarning o'z hayotlari, turmush tarzlari asosida bola shaxsida dunyoqarash asoslari, siyosiy, axloqiy, estetik va boshqa ijtimoiy omillarni shakllantirish maqsadida muntazam, izchil g'oyaviy va ma'naviy ta'sir ko'rsatish jarayoni tushuniladi". M.Inomova esa oilaviy tarbiyaga quyidagicha ta'rif beradi: "Oilaviy tarbiya shunday pedagogik tushuncha bo'lib, u ota-onalarning o'z hayotiy faoliyatlari, turmush tarzlari, an'analari yordamida bola shaxsiga ijtimoiy, huquqiy, axloqiy, estetik, diniy qarashlar g'oyalar va tasavvurlarni shakllantirishni nazarda tutib, bir maqsadga qaratilgan holda muntazam olib boriladigan izchil ma'naviy ta'sir o'tkazish jarayonini ifodalaydi" Shuni aytish lozimki, oiladagi tarbiya jarayoni uzluksiz va serqirra bo'lib, ayrim paytlarda biron-bir tarbiyaviy maqsadga qaratilmagan xatti harakatlar, muomala va kattalar o'rtasidagi munosabatlar ham ixtiyorsiz ravishda bola tarbiyasiga ijobiy yoki salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun ham o'zbek xalqi tarbiya an'analarida kattalar bolalar oldida o'z xatti-harakatlarini nazorat qilinadi. Oilada bolalarning milliy qadriyatlar va an'analar asosida o'zaro munosabatlarini tarbiyalashda olib borilgan ilmiy izlanish natijalarini umumlashtirish hamda samaradorlik natijasini baholash orqali quyidagi xulosalar taqdim etildi:

XULOSA

Xulosa qilib ta'kidlash mumkinki oilada bolalarning milliy qadriyatlar va an'analar asosida o'zaro munosabatlarini tarbiyalashda ijtimoiy-maishiy komponentlarining o'zaro birligi va aloqadorligi muhim ahamiyat kasb etadi. Oilada bolalarning milliy qadriyatlar va an'analar asosida o'zaro munosabatlarini tarbiyalashda muhim omillardan milliy tarbiya usullaridan samarali foydalanishga e'tibor qaratildi. Oilada tarbiya jarayonini individuallashtirish, qiyinchiliklarni mustaqil yengib o'tish va individual muammolarni hal etishda hamkorlikda qo'llab-quvvatlashga erishildi;

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Yoshlarni ma'naviy-axloqiy va jismoniy barkamol etib tarbiyalash, ularga ta'lim-tarbiya berish tizimini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish chora-tadbirlari to'g'risida» gi PQ-3907-sonli Qarori / Xalq so'zi, 2018-yil 15-avgust.

2. Munavvarov A. Oila pedagogikasi. - T.: O'qituvchi, 1994. -112 b.

3. Musurmonova O. Oila ma'naviyati - milliy g'urur //O'quv qo'l - T.:O'qituvchi, 1999. - 200 b.

4. Egamberdiyeva N. va boshqalar. "Oila institutini mustahkamlashning dolzarb masalalari: milliy va xorijiy tajriba Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiyasi. – Toshkent: "Mahalla va oila nashriyoti", 2021 – 336 b.

5. Ismoilov, S. D. (2022). OILA VA QADRIYAT. *Academic research in educational sciences*, *3*(1), 998-1003.

6. Dilshodovich, I. S. (2022). UMUM O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA O'G'IL BOLALARNI OILAGA TAYORLASHNING PSIXOLOGIK ILMIY ASOSLARI. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 2(14), 775-779.

7. Dilshodovich, I. S. (2022). TALABALARDA FAMILISTIK KOMPETENSIYANING SHAKLLANTIRISHNING XUQUQIY ASOSI SIFATIDA. *O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI*, *1*(12), 1210-1215.

8. Dilshodovich, I. S. (2023). TALABALARNING FAMILISTIK KOMPETENTSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK TIZIMINI. *O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI*, *2*(18), 874-879.

9. Dilshodovich, I. S. (2022). TALABALARNI OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASHDA MILLIY URF-ODAT VA AN'ANALARDAN FOYDALANISH. *IJODKOR O'QITUVCHI*, *2*(23), 476-479.

10. Dilshodovich, I. S. (2022). OF PREPARING STUDENTS FOR FAMILY LIFE CONTENT AND LEPROSY. *Новости образования: исследование в XXI веке*, *1*(2), 117-123.

11. Dilshodovich, I. S. (2023). DIDACTIC POSSIBILITIES OF FORMATION OF FAMILIAR COMPETENCE IN ADOLESCENT BOYS. *European journal of education and applied psychology*, (1), 3-6

12. Ismoilov, S. D. (2022). O 'SMIR YOSHDAGI O 'QUVCHILARDA OILAVIY QADRIYATLARNI RIVOJLANTIRISHNING O 'ZIGA XOS MUҲIM JIXATLARI. *INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND PRACTICE. SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL*, *3*(5), 96-100.